

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 14

Заснований в 1996 році

Рівне – 2001

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 378

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць:

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 14. — Рівне, РДГУ, 2001 р. — 154 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання і розвитку дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН

Мітюров Борис Никифорович (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України **Бех Іван Дмитрович**

(Інститут проблем виховання АПН України);

доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович**

(Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор **Воробйов Анатолій Миколайович**

(заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій Степанович**

(Рівненський економіко-гуманітарний інститут);

доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна**

(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна**

(Прикарпатський педагогічний університет ім. В. Стефаника);

доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна**

(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович**

(Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів)

доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович**

(Університет "Острозька Академія");

кандидат педагогічних наук, професор **Поніманська Тамара Іллівна**

(Рівненський державний гуманітарний університет)

доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович**

(Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович**

(Запорізький державний університет)

доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович**

(Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського);

доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович**

(Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович**

(Рівненський державний гуманітарний університет);

кандидат педагогічних наук, професор **Янцур Микола Сергійович**

(заступник головного редактора, відповідальний секретар, Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету

(протокол № 8 від 30.03.2001 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10.2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31.

Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 06 — 5.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2001

ПЕРЕДМОВА

(Європейської Асоціації інформаційних технологій в освіті) в західноєвропейських країнах: Англії, Франції, Австрії, Ірландії, Німеччини, і мають вагомні переваги перед іншими існуючими системами.

З метою вивчення вищеприписаного досвіду Рівненський міський Палац дітей та молоді мав свого стажера в головному офісі ADAICE, який знайомився з досвідом організацій ЄС у галузі освіти та навчання, котрі здійснюють свою діяльність, навчаючи інформаційним технологіям, та переймав досвід щодо менеджменту проектів в рамках національної програми TACIS.

В даній статті використанні матеріали, які ввійшли в проєкт LECYA (Learning in multimedia Centre For Youth and Adults) – Вивчаючи досвід роботи мультимедійних центрів для молоді та дорослих.

Одержано редакцією 13.12.2000.

УДК: 371. 035

Т. М. ГАВЛІТІНА

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ У ПОЗАШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Велику роль у справі виховання молоді, національно-культурного відродження, відновлення історичної пам'яті, формування національної свідомості, становлення національної системи відіграє спеціально організована в позанавчальний час освіта, яку називають позашкільною. Вона тісно пов'язана із шкільним процесом навчання і виховання. Набуті в школі знання, поглиблюючись у позашкільних навчальних закладах, не тільки забезпечують основу навчання і виховання дітей, підлітків, молоді, а й значною мірою визначають якості практичної, громадської та професійної діяльності дорослої людини.

Необхідність удосконалення національно-патріотичного виховання учнівської молоді, цілеспрямованої роботи в цьому напрямку вимагає нещодавно прийнятий Закон України «Про позашкільну освіту». В ньому чітко сформульовані завдання виховання молодого покоління в дусі «патріотизму, любові до України, поваги до народних звичаїв, традицій, національних цінностей Українського народу»¹.

Національно-патріотичне виховання нерозривно пов'язане з відродженням нації, демократизацією і гуманізацією нашого суспільства. Виникла соціальна потреба у формуванні національної свідомості і самосвідомості, яка б відповідала реальним умовам розбудови незалежної унітарної держави, відродженню національної культури, очищенню джерел історичної пам'яті. Саме це обумовлює новий підхід у національно-патріотичному вихованні учнівської молоді.

У своїй практичній діяльності працівники позашкільних навчальних закладів враховують особливості розвитку суверенної України, її потребу у відродженні нації, традиційне вміння і бажання українського народу працювати на благо своєї Батьківщини.

В системі освіти області розвинено розгалужену мережу позашкільних закладів, які функціонують як Палади, будинки, станції, школи, клуби. Серед 50 позашкільних навчальних закладів є комплексні і профільні. Зокрема 22 будинки дітей і молоді, дитячої творчості, 6 станцій юних техніків, 2 станції юних натуралістів, 2 станції юних туристів, 18 дитячо-юнацьких спортивних шкіл і клубів. До системи позашкільної освіти віднесено 12 міжшкільних навчально-виробничих комбінатів. Всі вони організують роботу з вихованцями, учнями за різними напрямками позашкільної освіти і забезпечують потреби особистості у творчій самореалізації відповідно до здібностей, уподобань, обдарувань та інтересів.

Позашкільні навчальні заклади, основна робота яких спрямована на підвищення інтелектуального потенціалу нації, а також формування національної свідомості особистості, що здатна забезпечити прогрес нації, в комплексі своєї діяльності потребують обґрунтованої допомоги з питань національно-патріотичного виховання дітей.

Методологічні та теоретичні основи формування особистості з високим почуттям патріотизму, любові до Батьківщини глибоко розкриті у працях Г.Ващенко, С.Русової, В.Сухомлинського.

Важливе значення у реалізації проблеми національно-патріотичного впливу на особистість мають загальнотеоретичні і практичні роботи О.Савченко, Т.Сущенко, З.Сергійчук, Т.Дем'янюк, О.Сухомлинської.

Новим етапом у розвитку теорії і практики національно-патріотичного виховання на сучасному етапі стали Закон України «Про позашкільну освіту», концепція позашкільної освіти і виховання, регіональні програми національного виховання учнів, громадянської освіти.

Ефективність національно-патріотичного виховання молодого покоління успішно здійснюється тоді, коли забезпечується оновлення змісту, форм і методів національно-патріотичного виховання в позашкільному педагогічному процесі та в процесі активно-творчої діяльності вихованців під час занять творчих об'єднань на різних рівнях з української народної педагогіки, українського народознавства.

Позашкільне середовище - це найоптимальніший майданчик для розвитку внутрішніх сил дитини, джерело її особистісного самовираження і самовдосконалення. Завдяки добровільній участі в різноманітній ідейній і емоційно насиченій практичній діяльності в позашкільних навчальних закладах вихованці одержують національно-патріотичний, громадянський гарт. В цьому середовищі вихованці вчаться програмувати і прогнозувати власну і колективну діяльність, її результати, оволодівають вмінням самостійно розробляти життєво важливі проблеми. Правильно організоване національне виховання формує повноцінну цілісну особистість, суверенну індивідуальність, яка щиро цінує свою громадянську, національну і особистісну гідність, совість і честь. Завдяки національному вихованню у дітей формується національний склад мислення, психіки, національний характер і світогляд.

Нині педагогічні колективи позашкільних навчальних закладів покликані творчо осмислити суть сучасних суспільних процесів і на цій основі підготувати міцний плацдарм для відродження і утвердження української системи виховання.

Патріотичне виховання учнівської молоді вимагає наситити діяльність позашкільних закладів таким змістом, який відтворював би історію, мистецтво, культуру рідного краю, багатонаціональної суверенної України.

Таким чином, в сучасних умовах позашкільний навчальний заклад, що є складовою частиною безперервної освіти, виступає важливим фактором відродження нації, виховання у молоді почуття національної свідомості і гідності, формування патріота своєї держави, який творитиме майбутнє.

В.Сухомлинський справедливо стверджував, що «справжня людина виражає себе у переконаннях і почуттях; волі і прагненнях, у ставленні до людей і до самої себе».

А тому у визначенні показників національно-патріотичного виховання найбільш важливими є:

- ставлення до пізнавальної діяльності патріотичного характеру, конкретним проявом якої є інтерес до суспільного життя народу України, його історії, наявність певних знань про свій рід, сім'ю, народ, Батьківщину, оволодіння опорними поняттями;
- ставлення молодого громадянина до суспільно гуманістичної діяльності, постійне особисте діяння та бажання творити радість, добро людям, рідному краю, Батьківщини;
- ставлення до праці, яка знаходить свій прояв у відповідальності, старанності, наполегливості, самостійності, активній трудовій діяльності учня, розуміння ролі праці у житті людини;
- ставлення до Батьківщини, за яким визначаються рівень національної свідомості особистості, розуміння нею наслідків подій, які відбуваються, знання і повага традицій нашого народу та інших народів.

Зазначені критерії дають в деякій мірі передумови і обґрунтування робити висновок про національно-патріотичну вихованість школярів. Це складає основу формування патріота суверенної України.

Щоб бути патріотом своєї Батьківщини потрібно мати певний об'єм знань, відстоювати свої погляди та переконання, активно і творчо брати участь у різних видах суспільно-гуманістичної, активно творчої патріотичної діяльності та трудової участі. Для патріотичної вихованості важливо мати елементарні знання про природу і суспільство, встановлювати зв'язки між окремими її елементами і явищами; історію рідного краю, його історичне минуле і сучасне; історію своєї сім'ї та родини, мову свого народу; національні традиції українського народу, свята, ремесла, промисли, будівлі, одяг, страви; народну і національну символіку; дитячий фольклор, ігри, забави, іграшки; народний календар; народні обряди, народні ремесла і таке інше. Тобто національно-патріотичне виховання учнів у позашкільному педагогічному процесі не зводиться до простої суми знань, а передбачає активно-творчу їх діяльність. Отже, вихованість особистості в дусі патріотизму складає

сукупність її досягнень у ставленні до пізнавальної діяльності патріотичного характеру, суспільно гуманістичної та суспільно корисної діяльності.

Поряд із змістом важливе місце в системі позашкільного педагогічного процесу належить формам, засобам, методам здійснення національно-патріотичного виховання. Вироблення комплексу дій педагогічного колективу, спрямованих на пошук механізмів оптимальної реалізації нових підходів національно-патріотичного виховання, спонукає до розробки інноваційної діяльності. Перехід на новий зміст позашкільної освіти і виховання дозволяє використати прогресивні концепції, запровадити проблемно-пошукові методи, досягнення психолого-педагогічних наук, на основі гуманізації середовища, в якому перебувають діти.

Цьому сприяє концепція позашкільної освіти і виховання, якою надаються свобода в розробці авторських програм, варіативності змісту, форм і методів педагогічного процесу в позашкільному навчальному закладі.

Отже, формування у підлітків патріотичних почуттів - це складний і багатогранний процес, який диктується потребою сучасного розвитку суспільства і ефективно здійснюється у позашкільних навчальних закладах, які є складовою частиною безперервної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про позашкільну освіту». - Київ, 22 червня 2000 року, №1841-III. - С.4,8.
2. Сухомлинський В.О., 14; 102.
3. Орієнтовна регіональна програма національного виховання учнів. - Рівне, 1994.
4. Концепція позашкільної освіти і виховання. // Освіта України. – 1997. - № 6.

Одержано редакцією 12.12.2000.

УДК: 371. 015

Р. А. НАУМЕНКО

ФОРМУВАННЯ ФІЛОСОФІЇ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ УЧНІВ У ПОЗАШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОГО ПРОФІЛЮ

Екологічна криза, що набула нині загальнопланетарного характеру, стала реальною загрозою існування людської цивілізації. Важко сказати які саме наслідки деструкції довкілля найбільш негативно впливатимуть на стан здоров'я населення України, але дані досліджень вчених Української Екологічної Академії наук свідчать, що проблема згубної дії екологічних чинників на адаптивні механізми людини стає однією з найболючіших проблем охорони здоров'я населення України.

Сучасні екологічні проблеми вимагають прийняття дієвих невідкладних заходів для їх вирішення, оскільки активне втручання людини в природні процеси обумовило реальну загрозу існування навколишнього середовища і в решті решт самого людства.

Здоров'я населення - показник добробуту держави, тому його зміцнення і збереження є загальнодержавною справою. Це відображено в основних нормативно-правових документах: конституції України, Основах законодавства України про охорону здоров'я, Законі "Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення", Державній програмі "Освіта" (Україна ХХІ століття), Концепції національного виховання, національній програмі "Діти України" та ін.

Дані Міністерства охорони здоров'я свідчать про те, що на здоров'я населення впливає багато чинників: спадковість, соціально-економічні умови, рівень медичного обслуговування, екологічна ситуація але основним (50-55%) є нездоровий індивідуальний спосіб життя.

Враховуючи важливість створення дітям найкращих умов життя для їх гармонійного розвитку, країна в 1991 році приєдналась до "Конвенції ООН про права дитини". За роки існування України, як самостійної держави, було прийнято 10 законодавчих актів стосовно охорони материнства і дитинства, зокрема Національна програма "Діти України". Особливого значення ці закони та програми набувають у зв'язку з гострою кризою перехідного до ринкових відносин періоду, катастрофічним зниженням рівня життя, від яких найбільше страждають діти.

Стан здоров'я дітей за останні роки характеризується високим рівнем захворюваності, підвищенням кількості вроджених вад і спадкових захворювань, зростанням хронічних захворювань

ЗМІСТ

Передмова	3
Бех І. Д. Особливості традиційного етапу розвитку педагогічної науки	5
Воробійов А. М. Психодіаностика міжособистісних відносин учнів молодшого шкільного віку засобами практичних методик (внутрішньосімейний аспект)	7
Поніманська Т. І. Завдання гуманістичного виховання дітей дошкільного віку	15
Бричок Б. П. Проблема мети виховання в контексті сьогодення	18
Дичківська І. М. Моделі духовного розвитку дитини в зарубіжних педагогічних теоріях	21
Маліновська Н. В. С.Ф.Русова про оволодіння скарбами рідної мови на основі засобів народної педагогіки	23
Горонаха Н. М. Ознайомлення дошкільнят з валеологічними властивостями рослин ...	25
Яниур Л. А., Джиган Н. М. Формування інтересу до зображувальної діяльності у дітей різновікової групи	28
Борова В. Є. Модель корегування вад звукової культури мовлення старших дошкільників	33
Квак О. В. Гра, як засіб формування орфоепічної правильності мовлення дітей дошкільного віку	36
Яниур М. С. Професійна орієнтація учнів початкової школи в процесі трудового навчання	39
Сілков В. В. Вимоги до системи вправ при особистісно-орієнтованому формуванні поняття числа у молодших школярів	44
Крутий В. А. В.О.Сухомлинський про активізацію навчальної діяльності молодших школярів	50
Леценко Г. П. Комунікативно-орієнтоване вивчення рідної мови в початкових класах ..	54
Бучак Н. В., Макогончук М. Г. До питання адаптаційних можливостей учнів	57
Шутяк В. Г., Шутяк О. Ф. Про графічну підготовку учнів II класу	58
Літковець О. Д. Формування художньо-мовленнєвої діяльності дітей шестирічок на уроках “художньої праці”	63
Крет М. В. Музично-етичний досвід як важливий компонент формування морального світу учнів молодших класів	66
Манюк Л. В. Зміст, форми та методи формування активної громадської позиції школяра	69
Пальчевський С. С. Сугестопедичні підходи до навчання в діяльності та поглядах зарубіжних педагогів-класиків	71
Пасічник Я. А. Принципи дидактики математики та їх історичні корені	75
Крайчук О. В. Про принципи відбору змісту шкільного курсу математики	80
Кіндрат В. К., Нікітчук В. І. Василь Сухомлинський і патріотичне виховання школярів засобами фізичної культури	83
Іванова Л. І. Діалогічне навчання на уроках читання	89
Петрук О. М. Виховання творчої мовної особистості засобами української словесності ..	91
Зінченко Н. А. Формування культури відношень як інтегративна умова патріотичного виховання учнів різновікових груп	94
Філоненко М. М. Спостереження і спостережливість як активна форма пізнання навколишнього середовища	101
Трохимчук І. М., Марциновський В. П. Навчально-дослідницька робота як засіб наукового пізнання	105
Приймак О. П. Методика вивчення табличного додавання та віднімання в чотирирічній початковій школі	108
Якимчук Р. І. Проблемно-пошукові методи в навчанні шестирічних учнів	111
Сватъєв А. В. Вивчення стану здоров'я та деяких аспектів здорового способу життя серед підлітків Запорізької області	115
Колупаєва Т. Є. До проблеми вивчення “етнографії дитинства” в гуманітарному університеті	119
Пустовіт Н. А. Екологічне виховання школярів: проблеми цінностей	122

<i>Дем'янюк Т. Д., Гурінчук Л. Є.</i> Превентивне виховання дітей та молоді сільської школи в позаурочний час	125
<i>Пустовіт Г. П.</i> Екологічна освіта учнів у позашкільному закладі: теоретико-прикладний аспект	129
<i>Первушевська І. О.</i> Введення новітніх технологій в систему освіти та навчання в Україні	134
<i>Гавлітіна Т. М.</i> Національно-патріотичне виховання у позашкільному навчальному закладі	138
<i>Науменко Р. А.</i> Формування філософії здорового способу життя учнів у позашкільних закладах еколого-натуралістичного профілю	141
<i>Петренко О. Б.</i> Удосконалення професійної підготовки готовності вчителів до виховної діяльності у системі вищої освіти	146
Відомості про авторів	150

Наукове видання

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 14

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.

Редактор Бричок Б. П.

Технічний редактор

КОМП'ЮТЕРНА ВЕРСТКА БОНДАРЯ А. М.

Здано до набору 20.01.2001 р. Підписано до друку 30.03.2001 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 18,56. Обл. вид. арк. 19,19. Замовлення № Тираж 100.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки (к. 98,
тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах
освіти: Збірник наукових праць: Наукові записки Рівненського державного
гуманітарного університету. Випуск 14. — Рівне, РДГУ, 2001р. — 154 с.

ISBN 966 — 7281 — 06 — 5.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, дидактики,
методики навчання, виховання і розвитку дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів,
учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 378

ББК 74.20